

Papugi Afryki – nierozłączki (*Agapornis* sp.), charakterystyka trzech najpopularniejszych gatunków hodowanych w Polsce

Dominik Ostrowski, Dorota Banaszewska

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach,
Instytut Bioinżynierii i Hodowli Zwierząt

Nierozłączki to nieduże, barwne ptaki z rodziny *Psittaculidae*, z podrodziny dam (*Loriinae*). Pochodzą ze wschodniej i południowej Afryki, jedynie nierozłączka siwogłowa (*Agapornis canus*) zasiedla Madagaskar. Nazwa ich pochodzi od silnej więzi pomiędzy samcem i samicą. Ptaki te tworzą trwałe związki monogamiczne i większość czasu spędzają razem. Wszystkie gatunki z rodzaju *Agapornis* są bardzo towarzyskie, aktywne i głośne, wydają donośne, piskliwe dźwięki oraz tworzą duże stada [1, 2, 8]. Samce wykazują zachowanie terytorialne, najbardziej widoczne w hodowli nierozłączek siwogłowych (*Agapornis canus*) i nierozłączek czarnoskrzydłych (*Agapornis taranta*). Kilka gatunków buduje gniazda (*A. personatus*, *A. fischeri*, *A. lillianae*, *A. nigrigensis*), co czyni je jednymi z nielicznych papug, które to robią [3]. Długość ciała tych ptaków waha się od 13 do 18 cm, a masa ciała od 25 do 66 g. Sylwetka jest krępa, ogon oraz skrzydła krótkie. Ptaki te mają dość dużą głowę oraz haczykowato zagięty dziób. W ubarwieniu osobników dziko żyjących dominuje kolor zielony. Niektóre gatunki posiadają białą obwódkę wokół oczu. Dymorfizm płciowy praktycznie nie występuje, wyjątkiem jest nierozłączka czarnoskrzydła (*A. taranta*) i nierozłączka siwogłowa. Nierozłączki zakładają gniazda w dziuplach drzew, wyściełając je trawami, liśćmi, gałązkami i korą. Nierozłączka czerwogłowa (*A. pullarius*) najczęściej zakłada gniazda w termitierach. Samice składają od 3 do 8 jaj, które następnie wysiadują przez 21-24 dni. Samce pomagają w wysiadywaniu, lecz ich głównym zadaniem jest obrona terytorium przed intruzami. Pożywienie tych ptaków w głównej mierze stanowią nasiona traw i chwastów, owoce i warzywa. Niektóre gatunki zjadają też owady. W hodowlach pożywienie powinno być jak najbardziej urozmaicone [1, 2, 4, 8].

Rodzaj *Agapornis* to 9 gatunków papug żyjących (*A. personatus*, *A. canus*, *A. taranta*, *A. fischeri*, *A. rose-*

icollis, *A. lillianae*, *A. pullarius*, *A. swindernianus*, *A. nigrigensis*) i 2 wymarłe – *A. atlanticus* zamieszkujący tereny dzisiejszego Maroka w późnym pliocenie oraz *A. attenborouh* zasiedlający tereny dzisiejszej Republiki Południowej Afryki we wczesnym pliocenie [2]. Wszystkie gatunki poza nierozłączką czerwoczelną chroni konwencja waszyngtońska (CITES – załącznik II) [8]. Najpopularniejszymi gatunkami hodowanymi w Polsce są nierozłączka czerwoczelna (*A. roseicollis*), nierozłączka czarnogłowa (*A. personatus*) i nierozłączka rudogłowa (*A. fischeri*) [7].

Nierozłączka rudogłowa (*Agapornis fischeri*) zamieszkuje Afrykę centralną, park Serengeti, północną Tanzanię i okolice Jeziora Wiktorii. Obecnie, w wyniku nielegalnego odłowu, spotkać je można głównie na gęsto zadrzewionych terenach, gdzie żyją w małych, liczących 4-5 osobników koloniach. Są to ptaki wyjątkowo odporne i adaptatywne (wyjątek stanowią niskie temperatury). Walcząc o przestrzeń, często wygrywają potyczki z większymi ptakami. Nierozłączki rudogłowe prezentują wachlarz odgłosów od szczebiotania przez ćwierkanie i gwizdy po wysokie skrzeki i trele [1]. Długość ich ciała to około 14-15 cm, przy masie 43-58 g. Krępy tułów i krótki ogon sprawiają wrażenie, iż jest to papuga raczej spokojna i ociężała. Plecy mają w kolorze jasnej zieleni, upierzenie skrzydeł jest szmaragdowozielone, ze znacznie ciemniejszymi lotkami. Głowa i szyja ptaków są żółto-pomarańczowo-czerwone. Ciemnozielony ogon z niebiesko-fioletowym kuprem. Dziób w kolorze intensywnej czerwieni. Oczy czarne z białą obwódką nagiej skóry dookoła. Nierozłączki te żyją średnio 10-15 lat [6, 8].

Sezon lęgowy nierozłączki rudogłowej w warunkach naturalnych przypada na okres od maja do lipca, jednak w hodowlach ptaki przystępują do lęgów w dowolnym miesiącu. Ptaki te w naturze zasiedlają opuszczone gniazda innych gatunków. W hodowli parom należy zapewnić drewniane budki lęgowe o wymiarach 15x15x20 cm. Po zajęciu gniazda samica składa 3-8 jaj, z których po około 23 dniach wykluwają się młode. Zdolność do lotu młode nabywają po około 38 dniach od wyklucia. U tego gatunku papug brak wyraźnie zaznaczonego dymorfizmu płciowego. Młode nierozłączki tej odmiany można odróżnić od starych po mniej intensywnym, matowym ubarwieniu i małej czarnej plamce na górnej połowie dzioba, przy woskówce (plamka znika po około 2 miesiącach od wyjścia z budki lęgowej). U młodych papug biała obwódka skórna wokół oka powinna być nieco cieńsza.

Ptaki te są bardzo inteligentne, chętnie i łatwo potwarzają proste sztuczki. Dość znacznie absorbują uwagę hodowcy, potrzebują ciągłych stymulacji, inaczej potrafią przejawiać działania destrukcyjne. Należy im zapewnić ciągły dostęp do zabawek oraz jak najczęstszy kontakt z otoczeniem. Z uwagi na fakt, że mają bardzo silne dzioby, należy pamiętać o wyeliminowaniu z ich zasięgu szkodliwych substancji. Aby jednak zapewnić ptakom możliwość rozładowania „niszczyielskich zapędów”, należy dostarczać im gryzaki w postaci świeżych gałęzi krzewów i drzew [2, 3, 6, 7].

Klatka dla pary tych ruchliwych ptaków nie może mieć długości boku mniejszej niż 60 cm. Należy ją ustawić w części domu często używanej przez mieszkańców, aby ptaki miały ciągły kontakt z domownikami. Nierozłączki są ptakami bardzo aktywnymi i pomimo swoich niedużych rozmiarów potrzebują przestronnej klatki z wieloma żerdziami. Podstawą ich wyżywienia są mieszanki ziaren (60-85% diety), nie można jednak zapominać o koniecznym dodatku warzyw (15-30%) i owoców (5%). Wskazane jest również wzbogacanie diety w kielki prosa oraz ryż. Młodym ptakom w okresie intensywnego wzrostu oraz dorosłym w sezonie lęgowym należy podawać gotowane poszatkowane jajko z dodatkiem sepii [1, 8].

Nierozłączka czarnogłowa (*Agapornis personatus*) to ptak z rodziny papug wschodnich, zamieszkujący Tanzanię. Ptaki te żyją głównie w lasach, lecz także w miejskich ogrodach i parkach. Długość ich ciała dochodzi do 15 cm przy masie 30-40 g i rozpiętości skrzydeł 9-11 cm. Podstawę ich wyżywienia stanowią nasiona, ale jedzą też owoce, jagody i pączki kwiatów. Nierozłączki czarnogłowe sporadycznie zjadają owady i ich larwy – głównie w okresie lęgowym. Są dość głośnymi ptakami, porozumiewają się donośnymi krzykami słyszczanymi z dużych odległości [4, 5]. Żyją w niewielkich stadach, w których poszczególne osobniki tworzą monogamiczne pary. Żerowanie zaczynają po wschodzie słońca, kiedy jeden z członków stada znajdzie pokarm cała grupa przenosi się we wskazane miejsce. Ptaki tworzące parę znaczną część dnia spędzają na wzajemnej pielęgnacji piór, co utrwala łączące je więzi. Cała kolonia spędza noc w jednym miejscu, najczęściej na jednym drzewie. Nierozłączki czarnogłowe ze względu na swój towarzyski charakter gnieźdzą się w koloniach, jednak każda z par buduje własne gniazdo z kory czy łodyg traw, wyściełane liśćmi, drobnymi gałązkami i korą. Po godach samica zwykle składa 3-8 jaj i samodzielnie wysiaduje je przez 21 dni. Przez pierwszy okres po wykluciu młode karmione są głównie przez samca. Kiedy pisklęta pokrywa już puch do karmienia dołącza również samica. Gniazdo opuszczają dopiero po około 38-40 dniach, jednak w dalszym ciągu, nawet przez 2 tygodnie, są dokarmiane przez rodziców. Po usamodzielnieniu dołączają do stada. Po osiągnięciu dojrzałości płciowej, co następuje w wieku 2-3 lat, łączą się w monogamiczne pary [2, 3].

Nierozłączki w środowisku naturalnym tracą swoje siedliska oraz padają ofiarą kłusowników, przez co ich liczebność drastycznie spada. Z uwagi na bardzo bliskie pokrewieństwo nierozłączek czarnogłowych z innymi gatunkami nierozłączek, w środowisku naturalnym często dochodzi do krzyżowania się gatunków. Powstałe w ten sposób hybrydy płci męskiej są zawsze bezpłodne, natomiast żeńskie są w większości zdolne do rozrodu [1, 2, 8].

Nierozłączka czerwoczelna (*Agapornis roseicollis*) to bardzo popularny w hodowli ptak z rodziny papug wschodnich, który zamieszkuje południowo-zachodnią część Afryki (Angolę i Namibię). Jest to naj-

Fot. 1. Nierozłączki czarnogłowe (fot. D. Ostrowski)

wiekszy gatunek ze wszystkich nierozłączek, długość ciała wynosi 15-17 cm. Zasiedla tereny sawanny, wybierając miejsca z rzadko rosnącymi akacjami lub baobabami [7]. Nierozłączki czerwoczelne bardzo chętnie odwiedzają koryta rzek, aby zaspokoić pragnienie, zdarza się nawet, że właśnie tam zakładają wielotysięczne kolonie. Papużki bardzo chętnie adaptują na swoje gniazda porzucone gniazda wikłaczy, dziuple w drzewach i opuszczone gniazda innych afrykańskich ptaków. U tego gatunku praktycznie nie występuje dymorfizm płciowy [1, 2]. W upierzeniu ptaków dominuje kolor zielony, jednak cała głowa od czoła po szyję jest w kolorze jasnoczerwonym i różowym. Również sterówki ubarwione są na czerwono z odcieniem pomarańczowym.

Nierozłączki czerwoczelne są bardzo agresywne wobec ptaków innych gatunków. Myśląc o ich hodowli należy zdawać sobie sprawę, że utrzymywanie ich razem z mniejszymi ptakami może doprowadzić do zadziobania przedstawicieli mniejszych gatunków. Ptaki należące do większych gatunków łączone z nierozłączkami będą przez nie nękanie, skubane, co może powodować dotkliwe rany na nogach, a w rezultacie może prowadzić do śmierci nawet dużych ptaków. Klatki dla nierozłączek czerwoczelnych powinny być w całości wykonane z metalu ponieważ ptaki te mają bardzo silny dziób, którym mogą zniszczyć drewniane czy plastikowe elementy klatek. Minimalna długość boku klatki powinna wynosić 80 cm. Zaletą nierozłączek czerwoczelnych są bardzo niskie wymagania hodowlane. Ponadto są one odporne na większość chorób i z łatwością przystosowują się do środowiska [2, 7].

Ich głównym pokarmem są nasiona traw i chwastów oraz owoce. Dietę należy jednak urozmaicać w skielkowane ziarna, warzywa oraz zielonki, takie jak mniszek lekarski, gwiazdnica czy szpinak. Należy im również zapewnić świeże gałązki drzew owocowych, brzozy lub wierzby, aby miały materiał budulcowy na gniazda oraz mogły skubać pączki i świeże liście [2].

Fot. 2. Nierozłęczka czerwonoczelna (fot. D. Ostrowski)

Rozmnażanie nierozłęczek czerwonoczelnych nie stanowi problemu, jeżeli w hodowli są dobrane pary. Do wyprowadzenia lęgów wystarczy budka o wymiarach 15 x 15 x 25 cm z otworem wlotowym o średnicy 5 cm. Samica zwykle składa od 3 do 5 jaj w odstępach 2-3-dniowych. Wysiadywanie rozpoczyna od zniesienia 3. jaja i trwa to około 22-23 dni. Od wyklucia pisklętami opiekuje się wyłącznie samica. Samiec włącza się w opiekę dopiero wtedy, gdy młode zaczynają się opierać. Papużki opuszczają gniazdo po około 35 dniach od wyklucia. Wyglądem przypominają już dorosłe ptaki, jednak ich barwa jest dużo bladejsza. Przez kolejne 14 dni są dokarmiane przez rodziców poza budką [2, 3, 8].

Podsumowanie

Nierozłęczki to niewielkie, barwne ptaki zamieszkujące Afrykę i Madagaskar. Podstawę ich diety stanowią różnego rodzaju nasiona traw i chwastów, owoce, młode pędy drzew, jak również owady i ich larwy. Są to ptaki niezwykle aktywne i towarzyskie, potrafią tworzyć wielotysięczne kolonie (*A. rosecollis*). Zamiesz-

kują zróżnicowane siedliska, od suchych skąpo porośniętych drzewami sawann, po bujne nadrzeczne lasy. Są ptakami monogamicznymi, raz dobrana para spędza ze sobą większość czasu na wzajemnej pielęgnacji i zdobywaniu pokarmu. Dymorfizm płciowy nie występuje, wyjątek stanowią nierozłęczka siwogłowa (*A. canus*) i nierozłęczka czarnoskrzydła (*A. taranta*). Gnieźdzą się głównie w starych opuszczonych gniazdach wikłaczy i dziuplach drzew. Niektóre gatunki budują też gniazda samodzielnie (*A. personatus*, *A. fischeri*, *A. lillianae*, *A. nigrigenis*). Różne gatunki nierozłęczek mogą się między sobą krzyżować. Powstałe w ten sposób męskie hybrydy w każdym przypadku są bezpłodne, a samice są zawsze płodne. Nierozłęczki są ptakami bardzo płodnymi, w hodowli praktycznie nie występuje konkretny sezon lęgowy. Wystarczy im dostęp do budki i stymulacja pokarmowa w postaci mieszanki jajecznej. W hodowlach uzyskano szereg odmian o niespotykanym w środowisku naturalnym ubarwieniu. W jednogatunkowej hodowli nie sprawiają problemów, nie wymagają doświadczenia i dużej wiedzy właściciela, są doskonałe dla początkujących hodowców papug.

W warunkach naturalnych masowe poławianie nierozłęczek, spowodowane ogromnym popytem, spowodowało konieczność umieszczenia ich w Czerwonej Księdze gatunków zagrożonych. Wiele populacji objęto ochroną w parkach narodowych i rezerwach. Wszystkie gatunki, z wyjątkiem nierozłęczki czerwonoczelnej, chroni konwencja waszyngtońska (CITES – załącznik II).

Literatura: 1. **Bartenschlager E.M.**, 2002 – Papugi i papużki, MULTICO Ofic. Wyd., Warszawa, s. 7-82. 2. **Dilger W.C.**, 1961 – The behavior of lovebirds. Scientific American 206, 88-98. 3. **Eberhard J.R.**, 1998 – Evolution of nest-building behavior in *Agapornis* parrots. The Auk 115 (2), 455-464. 4. **Jóźwiak L.**, 2011 – Popularyzacja hodowli nierozłęczek a obniżenie jakości ptaków. Fauna i Flora 1, 4. 5. **Jóźwiak L.**, 2011 – Nierozłęczka czarnogłowa. Fauna i Flora 5, 10. 6. **Jóźwiak L.**, 2011 – Nierozłęczka śliwogłowa. Fauna i Flora 7, 5. 7. **Kruszewicz A.G.**, 2005 – Ptaki w domu. MULTICO Ofic. Wyd., Warszawa, s. 80-81. 8. **Perrin M.**, 2013 – Parrots of Africa, Madagascar and the Mascarene Islands: Biology, Ecology and Conservation. Wits University Press, s. 466-468.

Wykaz recenzentów artykułów naukowych – „Przegląd Hodowlany” rocznik 2019 (t. LXXXVII)

Dr hab. Marek Babicz
 Prof. dr hab. Danuta Borkowska
 Dr inż. Agnieszka Boruta
 Prof. dr hab. Bronisław Borys
 Dr inż. Iwona Chwastowska-Siwiecka
 Prof. dr hab. Leszek Drozd
 Dr n. wet. Przemysław Dudko

Dr inż. Maja Fijałkowska
 Prof. dr hab. Tomasz M. Gruszecki
 Prof. dr hab. Piotr Guliński
 Dr hab. Iwona Janczarek
 Prof. dr hab. Dorota Kowalska
 Prof. dr hab. Sławomir Mroczkowski

Prof. dr hab. Roman Niżnikowski
 Dr hab. Aurelia Radzik-Rant
 Dr hab. Halina Sieczkowska
 Prof. dr hab. Zbigniew Sobek
 Dr hab. Aneta Strachecka
 Dr inż. Iwona Tomczyk-Wrona